

DOSYA/DERLEME**1903-1999 YILLARI ARASINDA
TÜRKİYE'NİN YAŞADIĞI OLAĞANDIŞI
DURUMLAR***Kevser VATANSEVER*, Meral TÜRK***

Türkiye, çok sayıda doğal olağan dışı duruma açık bir ülkedir. Dünyada bu yüzyılın başından beri olan ve 10 000'in üzerinde ölümlerle sonuçlanan toplam 25 depremden ikisi Türkiye'de (1939-Erzincan, 32 700 ölüm, 1999-Gölcük 15 845 ölüm) meydana gelmiştir (Noji; 1997, Başbakanlık Basın Bildirisi; 8.10.1999). Yine 1966-1990 yılları arasında geçirilen doğal olağan dışı durum sayısına göre gelişmekte olan ülkeler için yapılan sıralamada, onuncu sıradadır (Noji; 1997).

Ülkemiz dünyada depremlerin sık görüldüğü bölgelerden biri olan Alp-Himalaya deprem kuşağında yer almaktadır (Dedeoğlu N; 2000 15(5)). Akdeniz'in iki önemli fay hattından biri olan 1000 km. uzunluğundaki Kuzey Anadolu fay hattı (KAF), Türkiye'yi boydan boya kat etmektedir (Hays WW et Al; 1999). Bunun sonucu olarak, her 1.1 yılda bir orta büyüklükte, her dört yılda bir büyük depremler yaşanmakta ve her yıl ortalama 1000 kişi ölmekte, binlerce kişi yaralanmaktadır (Eke F; 1989, Dedeoğlu N; 2000 15(5)). Gölcük depremi, 1939'dan beri bu fay hattında olan depremlerin onbirincisidir. 1997'de Barka ve arkadaşları, KAF üzerinde İzmit bölgesinde 1996-2026 arasında bir deprem olma olasılığını % 12 olarak hesaplamıştır (Sapir DG, Carballo M; 2000). Nitekim bu hesaplama 17 Ağustos 1999'da doğrulanmıştır. Gölcük'te meydana gelen depremde 15 845 kişinin öldüğü, toplam 43 953 kişinin de yaralandığı açıklanmıştır. (Başbakanlık Basın Bildirisi; 08.10.1999). Gölcük depreminden üç ay sonra meydana gelen Düzce depreminde ise ölü sayısı 845, yaralı sayısı 4948 olarak bildirilmiştir. (Başbakanlık Basın Bildirisi; 02.02.000). Bu sayıların gerçekte en az iki katı olduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye olağan dışı durumları yaşamaya devam edecektir. Çünkü ülke topraklarının % 92'si, nüfusun %

95'i, toplam endüstriyel yatırımların % 75'i ve barajların % 41'i deprem kuşağı üzerindedir (Eke F; 1989). Bunun yanı sıra, ülkede sel, toprak kayması, çığ, bina ve orman yangınları, ulaşım kazaları ve endüstriyel kazalar giderek daha sık görülmektedir. Gelecekte de olağan dışı durum sayısı ve etkisi daha da artacaktır. Çünkü, sel alanlarında ve kentsel alanda kurumuş dere yataklarında yerleşimin artması, fay hattı üzerindeki nüfusun ve endüstriyel alanların çoğalması, ulaşımın karayolu üzerinde yoğunlaşması ve kontrolsüz endüstrileşme sonucunda farklı bir sonuç beklenemez.

Aşağıdaki tabloda, 1900'den itibaren, 12.11.1999 Düzce depremine kadar Türkiye'de meydana gelen olağan dışı durumlar yer almaktadır. Bu verilerin kaynağı Brüksel / Belçika Katolik Louvain Üniversitesi Halk Sağlığı Okulu bünyesinde kurulmuş olup olağan dışı durumlar konusunda DSÖ'nün işbirliği merkezi olan Center for the Research on the Epidemiology of Disasters (CRED) tarafından tutulan EM-DAT veri tabanıdır. 1970'lerde oluşturulan bu olağan dışı durum veri tabanında, 1900'den itibaren dünyada görülen ve 10'dan fazla kişinin etkilendiği tüm ODD'lerin kaydı tutulmaktadır. Bu veri tabanına bilgiler OCHA (Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Ofisi), ilgili Hükümetler, ABD yönetimi (OFDA= Federal Gelişme Ajansı) ve Relns (İsviçre Sigorta Kuruluşu), Reuters, Le Monde, AFP gibi haber ajanslarından gelmektedir. Bir olağan dışı durumun bu veri tabanında yer alması için gerekli kriterler; 10 ya da daha fazla sayıda ölüme, en az 100 kişinin yaralanması ya da etkilenmesine neden olması; ölüm ya da yaralanmaya neden olmasa da önemli bir felaket olarak bildirilmesi, ülkenin acil durum ilan etmesi ya da uluslararası yardım için başvurması gibi özelliklerdir. Eğer ölen ve yaralananların kesin sayısı yoksa ve yüzlerce ya da binlerce ifadesi kullanılıyorsa sırasıyla 200 ya da 2000 sayısı alınmıştır. 100-1500 ölen, yaralanan ifadesi ise ortalaması alınarak 1 250 olarak kaydedilmiştir

* Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Eğitimi AD

** Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Eğitimi AD

Olağan Dışı Durum	Tarih	Yer	Ölen	Yaralanan/H astalanan	Toplam Etkilenen*	Hasar Maliyeti(\$)
Deprem	29.4.1903	Malazgirt	6000			
Deprem	9.8.1912	Mürefte Şarköy	923	1575	1575	
Deprem	3.10.1914	Isparta-Burdur				
Deprem	30.3.1928	Torbalı/İzmir	50	209	209	
Deprem	4.1.1935	Erdek	5	30	30	
Deprem	19.4.1938	Kırşehir	149	800	800	
Deprem	22.9.1939	Dikili	60	68	68	
Deprem	21.11.1939	Tercan	43			
Deprem	6.12.1939	Erzincan	32962			20000
Deprem	20.2.1940	Develi-Erciyes	37			
Deprem	15.11.1942	Bigadiç	7			
Deprem	29.12.1942	Niksar-Erbaa	3000			
Deprem	26.11.1943	Ladik	2824	5000	5000	
Deprem	1.2.1944	Gerede	3959			
Deprem	6.10.1944	Ayvalık Edremit	27			
Deprem	31.5.1946	Varto Hınıs	839	1300	1330	
Sel	2.1948		200			
Sel	6.1948		132			
Deprem	23.7.1949	Karaburun-Çeşme	2			
Deprem	17.8.1949	Karlıova	450			
Deprem	13.8.1951	Kurşunlu-İlgaz	52			
Deprem	22.10.1952	Adana-Misis	10			
Deprem	3.1.1952	Hasankale-Erzurum	133			
Deprem	18.3.1953	Yenice-Gönen	265		50000	
Zehirlenme (Buğday- Hekzaklorofen)	1955-59	Güneydoğu Anadolu	400	3500		
Sel	8.1956		138			
Deprem	25.4.1957	Fethiye	67			
Deprem	26.5.1957		52			
Sel	9.1957		99			
Uçak kazası (Hava)	1.2.1963	Ankara	95			
Kızamık	2.1964	Adana	19		2500	
Sel	10.3.1964	Eskişehir			3000	
Deprem	6.10.1964	Bursa	23	100	13100	5000
Kızamık	2.1965	Doğu Anadolu	461		100 000	
Deprem	3.7.1966	Muş	3000			
Deprem	19.8.1966	Adapazarı	2394	1500	109500	20000
Deprem	22.7.1967	Pülümür	89	360	326073	3000
Uçak Kazası	12.10.1967	Türkiye kıyısı	66			
Menenjit /polio	4.1968	Batı hariç tüm ülke	98		1975	
Deprem	3.9.1968	Bartın	29			
Sel	28.12.1968		147			
Deprem	28.3.1969	Alaşehir	41-53	350	350	
Deprem	28.3.1970	Gediz-Kütahya	1086		83448	55600
Deprem	2.5.1971	Burdur	57			
Deprem	22.5.1971	Bingöl-Erzincan	878	1200	88665	5000
Kış	4.2.1972	İstanbul	30			
Sel	19.11.1974	Silopi	33			
Deprem	6.9.1975	Varto	2385	3372	53372	17000
Deprem	25.3.1976	Sovyet sınırı	2	6	6	
Deprem	19.8.1976	Denizli	4	28	28	
Deprem	24.11.1976	Muradiye	3840	15000	216000	60000
Toprak kayması	12.9.1976	Ordu	40			
Deprem	26.3.1977	Elazığ	8-30			
Yangın	12.5.1978	Ankara	32	100	100	
Yangın	15.11.1979	İstanbul Boğazı	50		3	
Sel	3.1980	Güney Anadolu	75		60000	15000
Patlama	24.11.1980	Kırıkkale	97			
Toprak kayması	27.3.1980	Kayseri	40			
Uçak kazası	22.9.1981	Babaeski	26	75	75	
Sel	17.12.1981	Batı Anadolu	10			
Grizu Patlaması	7.3.1983	Armutçuk	98	86	86	
Yangın (otel)	7.5.1983	İstanbul	42	60	60	

Yangın (otel)	7.5.1983	İstanbul	42	60	60	
Deprem	30.10.1983	Erzurum/Kars	1155	1142	34142	25000
Deprem	5.7.1983	Erdek	3	25	25	1000
Deprem	8.1983	Ege Denizi	0	0		
Deprem	18.9.1984	Erzurum	3	35	35	
Uçak kazası	4.4.1985	Balıkesir	14	21	21	
Deprem	12.8.1985	Gümüşhane/Erzincan	0	0	165	
Deprem	5.5.1986	Malatya/Adıyaman	13	100	52100	5000
İshal (kolera)	8.1987	Güney	11		150	
Toprak Kayması	23.6.1988	Trabzon	64	130	315	
Sel	1988		10		2500	
Patlama(Boya fabrikası)	3.3.1989	İstanbul	34		34	
Sel	19.6.1990		51		4500	
Grizu Patlaması	7.2.1990	Yeniçelttek kömür madeni	68		0	
Zehirlenme(Mantar)	20.10.1990	Adana	23			
Sel	19.2.1990		12			
Sel	16.5.1991		30		16	
Çığ	1992-1993	Güneydoğu Anadolu	426	84	1069	
Deprem	13.3.1992	Erzincan	547	2000	322000	13500
Patlama (grizu)	3.3.1992	Zonguldak	272			
Patlama (fabrika)	8.8.1992	Çorlu	32	64	64	
Patlama (Çöplük)	28.4.1993	İstanbul Ümraniye	40	3	3	
Fırtına	19.10.1994	Karadeniz	30			
Uçak kazası	29.12.1994	Van	57	19	19	
Sel	10.7.1995	Senirkent	70	30	15030	26000
Deprem	1.10.1995	Dinar	101	348	50348	205000
Sel	4.11.1995	İzmir	78	0	6060	
Patlama	26.3.1995	İstanbul (Mavi Çarşı)	37	11	11	
Sel	1998	Bartın	60		1000	
Patlama	9.7.1998	İstanbul (Mısır Çarşısı)	7	118	118	
Deprem	17.8.1999	Marmara (Gölcük-İzmit-Adapazarı)	17 127	43 953	1 358 953	8 800 000
Deprem (Artçılar)	13.9-11.11.1999	Marmara	8	791	781	
Deprem	12.11.1999	Düzce	845	4948	209 948	1 500 000
Kimyasal Kaza	25.12.1999	İstanbul	4 3000 ton yakıt boğaza yayıldı			

* Acil yardıma gereksinim duymuş olanlar (Yaralanan/Hastalanan+Evsiz kalanlar)

(<http://www.cred.be/emdat/disdatt1.htm>) (<http://www.sayisalgrafik.com.tr/deprem>

Tabloda görüldüğü gibi ülkemizde 1903-2000 yılları arasında olağandışı durum nedeniyle kayda geçen 89 442 ölüm, 88 541 yaralanan/hastalanan olmuş; hastalanma, yaralanma, evsiz kalma gibi acil yardıma ihtiyaç duyanların yani toplam etkilenenlerin sayısı tabloya yaklaşık 3 176 760 olarak yansımıştır. Olağan dışı durumlar içinde en fazla ölüme neden olan depremler toplam ölümlerin % 95'inden (85 588) sorumludur. İkinci sırada, depremler kadar olmasa da yaklaşık 1145 ölüm ile seller gelmektedir. Patlamalar (685 ölüm), bulaşıcı hastalıklar (589 ölüm), zehirlenmeler (423 ölüm) olağan dışı durum sıralamasında yerlerini almaktadırlar. Depremlerin en sık meydana geldiği bölge olan Marmara Bölgesini Doğu Anadolu izlemektedir. Orman yangınlarının sayıca çokluğu ve tabloda yeterince doğru yer almadığı düşünülerek hesaplamalara dahil edilmemiştir. Trafik kazaları kapsamına girebilecek tren kazaları da aynı şekilde değerlendirme dışı bırakılmıştır.

KAYNAKLAR

<http://www.reliefweb.int/w/rwb.nsf/6686f45896f15dbc852567ae00530132/>

18e51cfa930603f385256a6a0060d573?OpenDocument

<http://www.basbakanlik.gov.tr/krizyonetimmerkezi/8ekimbasinbildirisi.htm>

<http://www.basbakanlik.gov.tr/krizyonetimmerkezi/02subat2000basinbildirisi.htm>

<http://www.cred.be/emdat/disdatt1.htm>

(<http://www.sayisalgrafik.com.tr/deprem>

Hays WW, Chaker AA, Hunt CS;(1999) Learning From Disaster. Civil Eng Mag. December .

Noji E.K.;(1997)Chapter 8; Earthquakes in Noji E(editor) The Public Health Consequences of Disasters. Oxford Univ. Press; p 135-172

Sapir DG, Carballo M; (2000); Medical Relief in Earthquakes. J R Soc Med. (93), February 2000. p 59-61

Dedeoğlu N, Erengin A, Pala K; 17 Ağustos Depreminde Gölcük'te Yıkıntı Altında Kalma, Kurtulma ve Yaralanmalar.

Toplum ve Hekim 15(5). Eylül-Ekim 2000 p 362-70
Eke F; Disaster Management in General and in Case of Chemical Disasters, The Turkish Case. In III. Course International Disaster Preparedness and Relief. San Marino 1989 p 1-12